

SOCIJALISTIČKA PARTIJA I OSTALI protiv TURSKE

Presuda od 25. maja 1998. godine

NEZVANIČNI SAŽETAK I HISTORIJAT PREDMETA

A. Osnovne činjenice

Socijalistička partija (SP), prvi podnosilac predstavke, je politička stranka osnovana 1. februara 1988. godine, koju je Ustavni sud raspustio 1992. godine. G. Ilhan Kirit i g. Dogu Perinçek, drugi i treći podnosioci predstavke, bili su predsjednik, odnosno raniji predsjednik te stranke. Žive u Istanbulu.

Dana 8. septembra 1988. godine Ustavni sud je odbio prvi zahtjev za raspuštanje stranke, koji je Kasacionom sudu uložio glavni državni pravobranilac.

SP je stekla pravo da učestvuje u općim izborima koji su održani 20. oktobra 1991. godine i održala je nekoliko sastanaka na kojima je biračima iznijela svoj program.

Dana 14. novembra 1991. godine, predsjednik Državnog pravobranilaštva pokrenuo je pred Ustavnim sudom postupak za raspuštanje stranke. U svojim podnescima u kojima se pozvao na brojne publikacije stranke i izjave njenog predsjednika, on je optužio SP za vođenje aktivnosti koje mogu narušiti integritet države.

U presudi od 10. jula 1992. godine, koja je objavljena u Službenom listu od 25. oktobra 1992. godine, Ustavni sud je proglasio raspuštanje SP. Taj nalog je povukao *ipso jure* konfiskaciju imovine SP i prebacivanje istih ministarstvu finansija, kao i zabranu njenim liderima da ubuduće imaju bilo kakvu sličnu funkciju.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Predstavka, koja je Komisiji uložena dana 31. decembra 1992. godine, proglašena je djelimično prihvatljivom dana 6. decembra 1994. godine.

U izvještaju od 26. novembra 1996. godine Komisija je utvrdila činjenice i jednoglasno izrazila mišljenje da:

- (a) je ovdje postojala povreda člana 11. Konvencije;
- (b) se ne otvaraju posebna pitanja prema članovima 9. ili 10. Konvencije;
- (c) nije bilo povrede člana 6. stav 1 Konvencije; i
- (d) nije neophodno posebno razmatrati da li je bilo povrede članova 14. ili 18. Konvencije ili članova 1. ili 3. Protokola broj 1.

Komisija je ovaj predmet prosljedila Sudu 27. januara 1997. godine.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 11. KONVENCIJE

24. Podnosioci predstavke smatraju da je činjenicom da je Socijalistička partija (SP) raspuštena i da je njenim liderima zabranjena bilo kakva slična funkcija u bilo kojoj drugoj političkoj stranci narušeno njihovo pravo na slobodu udruživanja, kako je garantovano članom 11. Konvencije, koji glasi:

"1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima, uključujući i pravo osnivanja sindikata i pridruživanja sindikatima zbog zaštite svojih interesa.

2. Ova prava neće biti ograničena izuzev na način propisan zakonom i koji je neophodan u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne sigurnosti, u cilju sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava sloboda drugih. Ovim članom se ne zabranjuje uvođenje zakonitih ograničenja na ona prava koja uživaju pripadnici oružanih snaga, policije ili državne administracije."

A. Primjenjivost člana 11.

1. Podnesci strana u postupku pred Sudom

(a) Podnosioci predstavke

25. Podnosioci predstavke smatraju da nema sumnje da političke stranke spadaju u sferu člana 11.

(b) Vlada

26. Svojim podneskom, Vlada je predočila da se član 11. ni u kom slučaju na može primijeniti na političke stranke. Kada svojim statutom ili programom neka stranka napada državni ustavni poredak, Sud treba proglasiti Konvenciju neprimjenjivom *ratione materiae* ili primijeniti član 17.

27. SP je svojim aktivnostima jasno nastojala prekinuti sa temeljnim ustavnim principima Turske. Bilo je očito, iz onoga što je SP iznijela, da stranka smatra da svi građani kurdskog porijekla imaju svoju "naciju" i status "naroda" i pravo na "osnivanje odvojene države", da se ona zauzima za uspostavljanje federacije, i još k tome ne izuzimajući mogućnost stvaranja drugih federalnih tijela koja imaju pravo otvarati

konzulate u drugim zemljama. Kako je to predstavljalo suprotnost samom temelju države, Ustavni sud je morao razmotriti prirodu tog političkog cilja. Čineći to, slijedio je put koji je, u svojoj presudi od 31. oktobra 1991. godine, njemački Ustavni sud postavio o pravu stranih državljanina da glasaju na lokalnim izborima, kao i onaj francuskog Ustavnog vijeća u svojoj odluci od 9. maja 1991. godine, o statusu Korzike.

Prema podnesku Vlade, države potpisnice Konvencije nisu ni u jednom trenutku strasburškim institucijama namjeravale predložiti svoje ustavne institucije na preispitivanje, a naročito ne načela koja su one smatrale važnim uslovima svog postojanja. Iz tog razloga, tamo gdje je neka politička stranka, kao što je SP, osporila te institucije ili načela, ona nije mogla tražiti primjenu Konvencije niti njenih Protokola, jer u predmetnom slučaju nije bila sporna sloboda udruživanja SP, već pravo na samoodređenje, koje nije obuhvaćeno Konvencijom.

Na samom kraju, član 17. Konvencije bi trebalo primijeniti u vezi sa SP jer je ova stranka težila opravdati upotrebu nasilja i propagirati mržnju prema turskoj državi i nepravičnu podjelu cijelog stanovništva na dva suprotna tabora. Čineći to, SP je rekla iste stvari kao i Radnička partija Kurdistan (PKK), pri tom se ne ograđujući od njihovih metoda. Dalje, u svojoj presudi kojom je naredio raspuštanje SP, Ustavni sud je smatrao član 17. relevantnim u predmetu SP i zaključio da su aktivnosti ove stranke obuhvaćene ovom odredbom.

(c) Komisija

28. Komisija je izrazila mišljenje da u načinu na koji je sročan član 11. nema ničega čime bi se ograničio njegov okvir na određeni oblik udruženja ili grupe niti nečega čime bi se sugerisalo da se on ne može primijeniti na političke stranke. Nasuprot tome, ukoliko bi se član 11. smatrao pravnim zaštitnim sredstvom koje osigurava pravilno funkcionisanje demokratije, političke partije su jedna od najvažnijih formi koje on štiti. U vezi s tim, Komisija se pozvala na izvjestan broj odluka u kojima je prema članu 11. razmotrila različite restrikcije na aktivnosti političkih stranki i čak i raspuštanje tih stranaka, i time implicitno prihvata da je član 11. primjenjiv na takvu vrstu udruženja (v. predmet Njemačka komunistička partija, predstavka br. 250/57, Godišnjak 1, str. 222; grčki predmet, Godišnjak 12. str. 170, stav 392; predmet Francuska, Norveška, Danska, Švedska i Nizozemska protiv Turske, predstavke br. 9940-9944/82, O.I. 35, str. 143).

Na raspravi pred Sudom predstavnik Komisije je također rekao da nije bilo neophodno primijeniti član 17. Konvencije, jer ni program rada SP niti predmetne izjave gospodina Perinčeka nisu naznačavali da za cilj imaju uništavanje prava i sloboda zaštićenih Konvencijom.

2. Procjena Suda

29. Sud je u svojoj presudi od 30. januara 1998. godine u predmetu Ujedinjena komunistička partija Turske i ostali protiv Turske utvrdio da su političke stranke oblik udruženja koje je važno za pravilno funkcionisanje demokratije i da je u pogledu značaja

demokratije u sistemu Konvencije nesumnjivo da političke stranke spadaju u okvir člana 11. Sud je, s druge strane, istakao da udruženje, uključujući i političku stranku, nije isključeno iz zaštite koju nudi Konvencija jednostavno zato što državni organi vlasti smatraju da njegove aktivnosti slabe ustavni poredak države i zahtijevaju nametanje restrikcija (v. presudu od 30. januara 1998. godine, u predmetu Ujedinjena komunistička partija Turske protiv Turske, *Izveštaji presuda i odluka 1998 i dalje*, strana 17, stavovi 25 i 27). Sud ne vidi razloga da u predmetnom slučaju dođe do drugačijeg zaključka

U vezi s primjenom člana 17. Sud će se tim baviti nakon što razmotri pitanje saglasnosti sa članom 11. (v. stav 53 dolje).

B. Saglasnost sa članom 11.

1. Da li je bilo miješanja u pravo podnosilaca predstavke

30. Sve strane u postupku pred Sudom su se složile da je raspuštanje SP predstavljalo miješanje u pravo tri podnosioca predstavke na slobodu udruživanja. I Sud je istog mišljenja.

2. Da li je miješanje u pravo podnosilaca predstavke bilo opravdano

31. Takvo miješanje predstavlja povredu člana 11. osim ako je "zakonom propisano", ako je težilo ka jednom ili više zakonitih ciljeva prema stavu 2 i ako je bilo "neophodno u demokratskom društvu" za postizanje tih ciljeva.

(a) "Zakonom propisano"

32. Uobičajeno je da je predmetno miješanje bilo "zakonom propisano", jer su mjere koje je odredio Ustavni sud bile zasnovane na članovima 2., 3 stav 1., 6., 10. stav 1. i 14. stav 1. i bivšem članu 68. Ustava i odjeljcima 78., 81. i 96. (3.) Zakona br. 2820 o regulisanju političkih stranaka (v. 16. i 17. gore).

(b) Legitiman cilj

33. Vlada je obrazložila da je predmetno miješanje težilo brojnim zakonitim ciljevima: obezbjeđivanje državne sigurnosti, javne sigurnosti i teritorijalnog integriteta i zaštiti prava i sloboda drugih. Da je Sud prihvatio činjenicu da jedan odvojeni slučaj špijunaže može škoditi državnoj sigurnosti, kao što je to učinio u presudi od 16. decembra 1992. godine u predmetu Hadjianastassiou protiv Grčke (Serija A, br. 252), postojao bi veći razlog za postizanje sličnog zaključka tamo gdje je ugroženo samo postojanje države potpisnice Konvencije, kao u ovom predmetu.

34. Podnosioci predstavke su zapazili da se predsjednik Državnog pravobranilaštva pred Ustavnim sudom ni u jednom trenutku nije pozvao ni na državnu ni na javnu sigurnost.

35. Komisija je smatrala da se za zabranu aktivnosti koje bi, po mišljenju organa vlasti, vjerovatno uzrokovale kolaps države ili nekog njenog dijela, može reći da su bile namijenjene zaštititi "državne sigurnosti" i teritorijalnog integriteta.

36. Sud smatra da je raspuštanje SP težilo ka barem jednom od "zakonitih ciljeva" određenih članom 11. - zaštititi "državne sigurnosti".

(c) "Neophodno u demokratskom društvu"

(i) Podnesci stranaka u postupku pred Sudom

(1) Podnosioci predstavke

37. Podnosioci predstavke su izjavili da bi u pluralističkom demokratskom i parlamentarnom sistemu ljudi morali imati pravo na izražavanje svog mišljenja po pitanju Kurda i o načinu na koji ga riješiti. SP je bila politička stranka koja je bila podržana dijelom javnog mnijenja koje je moralo imati pravo na pristup vlasti.

SP nije imala nikakve sličnosti sa Njemačkom komunističkom partijom koju je svojevremeno Njemački ustavni sud raspustio (predstavka br. 250/57, *Godišnjak 1*, str. 225). Inače turski Ustavni sud ne bi, dana 8. decembra 1988. godine, odbio prvi zahtjev za raspuštanje SP (v. stav 10 gore). U toj odluci Ustavni sud je našao da su ustav i program pomenute političke stranke bili u skladu sa Ustavom i da su oni bili dio demokratskog sistema države i da su jasno bili u suprotnosti sa terorizmom.

SP nikada nije postupila nezakonito, a najbolji dokaz za to je da je njen tadašnji predsjednik, g. Perinçek, koji je sada predsjednik druge političke stranke, tj. Radničke partije, i da je svoj posao zakonito obavljao.

SP je uvijek zastupala ujedinjenje turske države. Federalni sistem koji je ona predložila kao rješenje pitanja Kurda neće spriječiti jedinstvo države. Njemačka i Švicarska su federativnog uređenja, a niko u tom programu nije vidio podjelu ovih zemalja. Naprotiv, za Tursku bi federacija kasnije pridonijela mnogo pouzdanijem rješenju.

(2) Vlada

38. Prema podnesku Vlade, svaka sličnost predmetnog slučaja i predmeta Ujedinjene komunističke partije Turske ("TBKP") bila samo prividna, dok je jedina stvarna sličnost ležala u činjenici da su obje stranke razriječene nalogom Ustavnog suda. U predmetu TPKP, zadatak Ustavnog suda bio je da procijeni da li su program i ustav ove stranke bili u skladu sa Ustavom i Zakonom o regulisanju političkih stanki. S druge strane, u predmetu SP - kako je Ustavni sud jasno obrazložio u svojoj presudi - sud je morao procijeniti da li su aktivnosti SP koje su uslijedile nakon njenog formiranja bile dosljedne ovim dokumentima.

Nakon prve revizije ustavnosti stranke (v. stavove 9 i 10 gore), na vidjelo su izašle nove činjenice i novi dokazi u vezi sa aktivnostima SP, a koje je Komisija propustila uzeti u obzir, za razliku od Ustavnog suda. Oni su pokazali da su od 1990. godine, tačnije 1991, aktivnosti SP-e iz temelja promijenile svoj prvobitni pristup koji se odražavao u njenim konstitutivnim dokumentima, i bile su usmjerene ka raskidu temeljnih koncepata koji su udahnuti u Republiku Tursku od njenog nastanka.

Taj pomak se mogao vidjeti naročito u govorima koje je g. Perinçek, predsjednik SP-e, održao na sjednicama, skupštinama ili političkim skupovima, od kojih je neke stranka kasnije i objavila. On je upotrijebio oštar, agresivan i provokativan jezik, ocrnio je sve ostale političke stranke i tražio da se opravda upotreba sile i terorističkih metoda pozivajući, *inter alia*, upotrebu izraza "Ayaga kalk", što znači "ustanik". Ustavni sud je kasnije našao da jezik i metode SP-e uopće nisu spojivi sa njihovim pozivanjem na bratstvo i jednakost.

39. Pozivajući se na analizu situacije u Turskoj, Sud je u svojoj presudi od 25. novembra 1997. godine u predmetu Zana protiv Turske (*Izveštaji za 1997. VII*) izjavio da je Vlada rekla kako se u 1990. i 1991. godini javio nedopustiv porast terorističkih aktivnosti koje su izazvale hiljade smrtnih slučajeva, koji nisu zaobišli ni žene ni djecu. U tom svjetlu, izjave poznatog političara neminovno su pojačale nasilje i mržnju. U takvim slučajevima, vlast nije pridavala važnost tome što se sloboda izražavanja također primjenjivala na uvredljive, šokantne i uznemiravajuće izjave. U ovom predmetu Sud se nije zanimao za političku debatu o političkim i ekonomskim pitanjima interesa cijele zemlje, nego poticanjem na pridruživanje krvavom i ubilačkom konfliktu između dvije frakcije stanovništva koje je, bez ikakve diskriminacije, uživalo sva prava i slobode definisane Ustavom i statutom.

S tim u vezi, kako je uradila i u predmetu *TBKP* (v. gore navedenu presudu, stav 49), Vlada se pozvala na praksu Komisije po kojoj, ukoliko miješanje u nečije pravo ima za svoj zakoniti cilj zaštitu javnog reda, teritorijalnog integriteta, javnog interesa ili demokracije, institucije Konvencije nisu zahtijevale da rizik da se nasiljem opravda to miješanje treba da bude stvaran, trenutani i neminovan.

Uopšte nije bilo relevantno računati na oslobađanje g. Perinčeka pred Sudovima za zaštitu države u cilju osporavanja neophodnosti predmetnog miješanja, jer se radilo o dvije vrste postupaka koji su težili postizanju potpuno drugačijih ciljeva: prvi je krivični postupak, u kojem je sud odlučio o ličnoj odgovornosti pojedinca, dok je u drugoj vrsti postupka - ustavnoj, poput onog pred Sudom - jedino pitanje bilo da li je politička stranka spojiva sa Konvencijom i da li je to uvjetovano primjenom različitih kriterija.

(3) Komisija

40. Komisija je smatrala da raspuštanje SP-e nije bilo neophodno u demokratskom društvu. Istakla je da je g. Perinçek i ranije bio krivično gonjen zbog izjava sličnih izjavama o kojima je riječ u predmetnom slučaju, ali je bio oslobođen optužbi. Komisija je zaključila da predmetne publikacije, čak ni u očima turskih sudskih organa vlasti, nisu

sadržavale ništa čime bi se ohrabрили ekstremisti ili terorističke grupe da unište ustavni poredak države niti nešto što bi upotrebom sile bio uzrok osnivanju kurdske države.

Komisija je također uočila da je SP nastojala postići svoje političke ciljeve samo zakonitim sredstvima i da nije bilo pokazano da je SP imala bilo kakvu namjeru da uništi turski demokratski i pluralistički poredak, niti da se zauzimala za kršenje temeljnih ljudskih prava promovirajući rasnu diskriminaciju.

(ii) Sudska procjena

41. Sud ponovo ističe da se član 11, uprkos njegovoj autonomnoj ulozi i naročitoj sferi primjene, također može razmatrati u svjetlu člana 10. Zaštita mišljenja i sloboda njegovog izražavanja jedan je od ciljeva slobode okupljanja i udruživanja, onako kako je to obuhvaćeno članom 11. To najviše važi u vezi sa političkim strankama u svjetlu njihove značajne uloge u osiguravanju pluralizma i pravilnog funkcionisanja demokratije.

Kako je Sud to mnogo puta istakao, ne može biti demokratije bez pluralizma. Sloboda izražavanja je zbog toga primjenjiva, onako kako je obuhvaćena članom 10. u zavisnosti od stava 2., ne samo na "informacije" ili "ideje" koje su pozitivno primljene ili se smatraju dobronamjernim ili pak neutralnim, već i na one uvredljive, šokantne i uznemirujuće. Činjenica da aktivnosti političkih stranaka oblikuju dio zajedničkog ispoljavanja slobode izražavanja sama po sebi im daje za pravo da traže zaštitu članova 10. i 11. Konvencije (v., *inter alia*, gore navedenu presudu u predmetu Ujedinjene komunističke partije Turske, strane 20 i 21, stavovi 42 i 43).

42. U predmetnom slučaju prvo se mora istaći da je Ustavni sud u presudi od 10. jula 1992. godine držao da tada više nije morao razmatrati da li su program i ustav SP-e bili zakoniti, nego samo da li su njene političke aktivnosti bile suprotne ustavnim zabranama. Prilikom raspuštanja ove stranke, Ustavni sud je uzeo u obzir izjave - neke i u pismenoj formi - koje je javno iznio g. Perinçek, a za koje je smatrao da predstavljaju nove činjenice i dokaze koji su bili vezani za SP-u (v. stav 15 gore). Dakle, Sud se može ograničiti na razmatranje ovih izjava.

43. Ustavni sud je istakao da se g. Perinçek, praveći razliku između kurdske i turske nacije, zauzeo za stvaranje nacionalne manjine u sastavu Turske i, konačno, osnivanju kurdsko-turske federacije, nauštrb jedinstva turske nacije i teritorijalnog integriteta države. SP je ideološki bila protiv nacionaliziranja Ataturka, što je bio najtemeljnije načelo jačanja Republike Turske. Iako su korištene različite metode, cilj političke aktivnosti SP-e je bio sličan onoj terorističkih organizacija. Kako je SP širila separatizam i pobunu, njeno raspuštanje je opravdano (v. stav 15. gore).

44. U svjetlu ovih faktora, Sud prvo mora razmotriti sadržaj predmetnih izjava, a onda utvrditi da li one opravdavaju raspuštanje ukidanje SP.

S obzirom na prvo pitanje, Sud ponavlja da, kad pomno istražuje, njegov zadatak nije da mišljenje relevantnih državnih organa vlasti uzme kao svoje, nego da prema članu 11. razmotri odluke koje su oni donijeli po svom nahođenju. Čineći to, Sud se mora zadovoljiti činjenicom da li su državni organi vlasti svoje odluke zasnovali na prihvatljivoj procjeni relevantnih činjenica (v., *mutatis mutandis*, gore citiranu presudu u predmetu Ujedinjene komunističke partije Turske, stav 47).

45. Dalje, Sud je prethodno smatrao da je jedna od osnovnih karakteristika koju demokratija nudi mogućnost da se riješe problemi određene države putem razgovora, bez pribjegavanja sili, čak i kada su oni neugodni. Demokracija raste slobodom izražavanja. S te tačke gledišta, ne može postojati opravdanje za sprečavanje jedne političke grupe samo zato što ona traži javnu debatu o situaciji o dijelu populacije odgovarajuće države i da učestvuje u državnom političkom životu s ciljem da, prema pravilima demokracije, pronađe rješenja kojima je moguće zadovoljiti svakog ko je obuhvaćen određenim problemom (v. gore citiranu presudu u predmetu Ujedinjene komunističke partije, stav 47).

46. Nakon što je analizirao izjave g. Perinčeka, Sud u njima ne nalazi ništa što se može smatrati pozivom za upotrebu nasilja, pobune ili bilo kojeg oblika odbijanja demokratskih načela. Nasuprot, on je više puta istakao potrebu za postizanjem predložene političke reforme u skladu sa pravilima demokratije, putem glasanja ili provođenjem referendum. Istovremeno, on se izjasnio protiv "bivše kulture idolizacije nasilja i zauzimanja za upotrebu sile u cilju rješavanja problema među nacijama i u društvu" (v. stav 13 gore).

Predstavnik Vlade je na raspravi izjavio da je g. Perinček "opravdao upotrebu nasilnih i terorističkih metoda", naročito rečenicama: "Kurd se dokazao u borbi siromašnih seljaka sjedinjujući sa njima svoju sudbinu. Dokazao se održavši mitinge pred hiljadama ljudi u raznim gradovima i provincijama, i time je u njima suzbio strah." Dalje, pozivajući prisutne da "siju hrabrost, a ne lubenice", g. Perinček ih je, prema podnesku Vlade, "savjetovao da obustave sve aktivnosti osim onih usmjerenih ka uništenju reda". Na kraju, koristeći se frazom "Kurdski narod ustaje", pozvao ih je na pobunu.

Dok Sud prihvata da su ove fraze upućene građanima kurdske nacionalnosti i da su one predstavljale poziv na okupljanje i dokazivanje određenih političkih tvrdnji, on ne nalazi nikakvog traga poticanju upotrebe sile ili povredi pravila demokratije. U tom smislu, relevantne izjave jedva da su bile drugačije od onih koje su dale ostale političke grupe koje su bile aktivne u ostalim zemljama Vijeća Evrope.

47. Ustavni sud je također kritikovao g. Perinčeka jer je u svojim govorima pravio razliku između dvije nacije, kurdske i turske, i njegovo zauzimanje u korist stvaranja manjinskih naroda i osnivanje kurdsko-turske federacije nauštrb ujedinjenja turske nacije i teritorijalnog integriteta države. Konačno, SP se zalagala za separatizam.

Sud zapaža da je predmetnim izjavama, ako se uzmu zajedno, iznesen politički program čiji je glavni cilj osnivanje federalnog sistema u kojem bi Turci i Kurdi bili predstavljeni ravnopravno i na dobrovoljnoj osnovi, u skladu sa demokratskim pravilima. Zaista, ovdje je uzeto u obzir pravo na samoopredjeljenje "kurdske nacije" i njenog prava na "otcjepljenje"; međutim, s druge strane, ove izjave ne ohrabruju otcjepljenje od Turske nego naglašavanju da se predloženi federalni sistem ne može dogoditi bez svojevoljnog pristanka Kurda, koji bi se morao iznijeti referendumom.

Po mišljenju Suda, činjenica da se takav politički program smatra nespojivim sa trenutnim principima i strukturom turske države ne čini ga nespojivim sa demokratskim pravilima. Demokratija mora dopustiti da budu predloženi i debatirani različiti politički programi, čak i oni kojima se dovodi u pitanje način na koji je država trenutno organizirana, pod uslovom da oni ne škode samoj demokratiji.

48. Tačno je da se ne može izuzeti da su ciljevi i namjere u predmetnim izjavama bili drugačiji od onih koje su javno iznesene, kao što je to bio slučaj sa TBKP (v. gore citiranu presudu u predmetu Ujedinjene komunističke partije Turske, strana 27, stav 58). Međutim, u nedostatku konkretnih djela koja bi istakla iskrenost g. Perinčeka u onome što je rekao, u tu iskrenost se ne bi trebalo sumnjati. SP je tako kažnjena za svoje postupanje koje se isključivo odnosi na upotrebu slobode izražavanja.

49. Sud također ističe da je gospodin Perinček oslobođen optužbe kod sudova za državnu sigurnost, gdje mu je bilo suđeno zbog istih izjava (v. stav 11 gore). S tim u vezi, Vlada je istakla da su pomenuta dva postupka bila potpuno drugačija, jedan u vezi sa primjenom krivičnog prava, a drugi u vezi sa primjenom ustavnog prava. Sud jedino ističe da su turski sudovi imali različite poglede u odnosu na izjave g. Perinčeka.

Trenutno je važno utvrditi da li se, u svjetlu gornjih razmatranja, ukidanje SP-e može smatrati neophodnim u demokratskom društvu, tj. da li je ono bilo u skladu sa "zahtjevima društvenih potreba" i "u skladu sa legitimnim ciljem kojem se teži" (v. - pored mnogih drugih izvora - *mutatis mutandis*, presudu u predmetu Vogt protiv Njemačke od 26. septembra 1995. godine, Serija A, br. 323, str. 25 i 26, stav 52).

50. Sud ponavlja da se, uzimajući u obzir važnu ulogu političkih stranaka u pravilnom funkcionisanju demokracije (v. gore pomenutu presudu u predmetu Ujedinjene komunističke partije Turske, strana 17, stav 25), izuzeci navedeni u članu 11. moraju tumačiti doslovce, tamo gdje se radi o političkim strankama; samo uvjerljivi i primorani razlozi mogu opravdati ograničenja nametnuta slobodi udruživanja političkih stranaka. Prilikom utvrđivanja da li postoji neophodnost u smislu značenja člana 12. stav 2, države potpisnice posjeduju samo ograničen stepen slobodne procjene, koji ide rame uz rame sa rigoroznim nadzorom Evropskog suda, obuhvatajući i zakon i odluke kojima se primjenjuje, uključujući one koje su donijeli nezavisni sudovi (v. gore navedenu presudu u predmetu Ujedinjena komunistička partija Turske, strana 22, stav 46.).

51. Sud zapaža da je predmetno miješanje bilo radikalno: SP je raspuštena u najkraćem roku i trajno, njena imovina je likvidirana i prebačena *ipso jure* u Trezor, a

njenim liderima - u koje, kao što je poznato, nije ubrojan g. Perinček u trenutku raspuštanja stranke (v. stav 14 gore) - zabranjeno je bavljenje sličnim političkim aktivnostima. Mjere stroge poput ovih mogu se odrediti samo u najtežim slučajevima.

52. Sud je već istakao da izjave g. Perinčeka, iako kritične i zahtjeve, izgleda nisu povlačile pitanje potrebe poštivanja demokratskih principa i pravila.

Sud je spreman uzeti u obzir historijat predmeta koji su pred njim, naročito teškoće vezane za sprečavanje terorizma (v., pored ostalih izvora, gore navedenu presudu u predmetu Ujedinjena komunistička partija Turske, strana 27, stav 59). Međutim, u predmetnom slučaju nije utvrđeno kako predmetne izjave ikako mogle biti smatrane uzrokom problema koji terorizam zauzima u Turskoj, uprkos činjenici da je njihov autor prilikom njihovog stvaranja naglasio njihovu privrženost demokraciji i izrazio odbojnost prema nasilju.

53. U svjetlu gore navedenih zaključaka, nema potrebe uvoditi ni član 17., kako niti jedan dio predmetnih izjava ne sugerise dolazak do zaključka da se njihov autor oslonio na Konvenciju da bi se zauzeo za uništavanje bilo kojeg od prava i sloboda njime garantovanih ili da bi poduzeo određene radnje u tom cilju (v., *mutatis mutandis*, gore navedenu presudu Ujedinjena komunistička partija Turske, strana 27, stav 60).

54. U zaključku, raspuštanje SP-e bilo je neproporcionalno cilju kojem se težilo, i prema tome, nepotrebno u demokratskom društvu. Proizlazi da ovdje postoji povreda člana 11. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANOVA 9., 10., 14. I 18. KONVENCIJE

55. Podnosioci predstavke također smatraju da ovdje postoji kršenje članova 9., 10., 14. i 18. Konvencije. Kako se njihove predstavke odnose na iste činjenice, Sud smatra da ih nije neophodno odvojeno razmatrati.

III. NAVODNA POVREDA ČLANOVA 1. I 3. PROTOKOLA BROJ 1.

56. Podnosioci predstavke su dalje naveli da posljedice raspuštanja SP-e - njena imovina je zaplijenjena i prebačena u Ministarstvo finansija, a njenim liderima je zabranjeno učestvovanje u izborima - povlače kršenje članova 1. i 3. Protokola broj 1., koji glase:

Član 1.

"Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine (djelatnosti). Niko ne može biti lišen svoje imovine (djelatnosti), osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korišćenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

Član 3.

"Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primjerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela."

57. Sud zapaža da su mjere na koje su se podnosioci predstavke žalili bile nepredviđene posljedice raspuštanja SP-e, što je Sud smatrao kršenjem člana 11. Stoga ove predstavke nije neophodno odvojeno razmatrati.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 6. STAV 1 KONVENCIJE

58. Konačno, podnosioci predstavke su se žalili da, umjesto da održi javnu raspravu, Ustavni sud ih je saslušao bez prisustva javnosti, i da im nije omogućen pristup sudskom spisu ili zapisniku sa ročišta. Oni su smatrali da to predstavlja kršenje člana 6. stav 1 Konvencije.

59. Ni Vlada niti Komisija nisu smatrale da je član 6. stav 1 primjenjiv na činjenice u ovom predmetu.

60. U svjetlu zaključka u vezi za poštivanje člana 11., Sud smatra da ovaj dio predstavke nije potrebno razmatrati.

V. PRIMJENA ČLANA 50. KONVENCIJE

61. Član 50. Konvencije glasi:

"Ako Sud utvrdi da je odluka ili mjera sudskog organa ili bilo kojeg drugog organa visoke strane ugovornice, u cjelini ili djelimično, u suprotnosti sa obavezama koje proističu iz ove konvencije, i kada unutrašnje pravo navedene članice omogućava samo djelomično obeštećenje za posljedice takve odluke ili mjere, Sud će svojom odlukom pružiti oštećenoj strani pravično zadovoljenje ukoliko je to potrebno."

A. Poništenje naloga za raspuštanje

62. Podnosioci predstavke su prvo zahtijevali poništenje naloga Ustavnog suda od 10. jula 1992. godine, kojim je raspuštena SP-a. Također su za SP-u tražili "status priznate političke stranke".

63. Sud smatra da prema Konvenciji nije nadležan da odredi ove mjere (v., *mutatis mutandis*, presudu u predmetu Saïdi protiv Francuske od 20. septembra 1993. godine, Serija A, br. 261-C, str. 57, stav 47).

B. Odšteta i troškovi i izdaci

64. U vezi sa materijalnom štetom, podnosioci predstavke su tražili 1.500.000 američkih dolara (USD): 1.000.000 USD za SP-u i po 250.000 USD g. Dogui Perinčeku i g. Ilhanu Kiritu. Dalje, tražili su 6.000.000 USD za nematerijalnu štetu, odnosno 2.000.000 USD za svakog od podnosilaca predstavke.

Kao obrazloženje svojim zahtjevima istakli su da je SP-a imala više od 400 ureda razmještenih po cijeloj Turskoj, da je sva njena imovina zaplijenjena, da je imala pravo da predstavi svoje kandidate na izborima, da je učestvovala na izborima i da je od svih bila jedina ljevičarska socijalistička stranka kada je raspuštena. Prema riječima podnosilaca predstavke, hiljade ljudi koji su pomogli stvaranju SP-e - koja je bila aktivna četiri godine prije nego je raspuštena - i lideri te stranke pretrpili su značajnu nematerijalnu štetu i finansijski gubitak.

Podnosioci predstavke su također tražili "nadoknadu svih troškova koji su nastali kao posljedica pokretanja postupka u ovom predmetu". Na raspravi pred Sudom, obrazložili su da su honorari i troškovi 308 advokata koji su SP-u predstavljali samo pred Ustavnim sudom iznosili 1.955.800 francuskih franaka (FRF). Što se tiče troškova zastupanja podnosilaca predstavke pred institucijama Konvencije, iznosili su 300.000 FRF.

65. Kao njen glavni podnesak, Vlada je smatrala da u ovom predmetu nikakvo obeštećenje nije opravdano. Kao drugu mogućnost, Vlada je tvrdila da povreda člana 11. nije mogla podijeliti podnosioce predstavke da budu pojedinačno obeštećeni.

Što se tiče navedene materijalne štete, Vlada tvrdila da ona nema nikakve veze sa raspuštanjem SP-e, da političke stranke i njihovi lideri nisu mogli biti izjednačeni sa komercijalnim poduzetništvom i da u svakom slučaju nije bilo dovoljno jakih knjigovodstvenih dokaza koji bi potkrijepili ove zahtjeve.

U vezi sa zahtjevima koji se odnose na nematerijalnu štetu, Vlada ih je smatrala "čak i nepouzdanijim" jer su oni bili ne samo preuveličani već su i sadržali zahtjev za naknadu nematerijalne štete koju je navodno pretrpila sama SP-a.

Na kraju, što se tiče zahtjeva za troškove i izdatke, Vlada ih je našla nedovoljno pojašnjenim.

66. Predstavnik Komisije je naveo da je predstavka podnosilaca predstavke - koja je bila uveliko generalna i hipotetička - bila nedovoljna da bi njihovi zahtjevi prema članu 50. bili usvojeni.

67. Sud primjećuje da podnosioci predstavke nisu iznijeli nikakav dokaz kojim bi potkrijepili svoje zahtjeve za značajne novčane iznose koji se odnose na materijalnu štetu i troškove i izdatke. Prema tome, Sud ne može usvojiti ove zahtjeve (v., *mutatis mutandis*, presudu od 3. jula 1997. godine, u predmetu Pressos Compania Naviera S. A. i ostali protiv Belgije /član 50./, Izvještaji 1997-IV, str. 1299, stav 24). On primjećuje, ipak, da su podnosioci predstavke na ime pravne pomoći dobili 57.187 FRF od Vijeća Evrope.

Što se tiče nematerijalne štete, Sud primjećuje da je Ustavni sud odobrio ustav i program SP-e, za razliku od TBKP, i da je SP bila aktivna četiri godine prije nego ju je ovaj raspustio. G. Perinçek i g. Kirit su stoga i dalje tražili naknadu određene nematerijalne štete. Praveći svoju procjenu na principu jednakosti, Sud procjenjuje tu štetu na 50.000 FRF za svakog od podnosilaca predstavke.

C. Zatezna kamata

68. Prema podacima koji je Sud imao na raspolaganju, zatezna kamata koja se u Francuskoj primjenjivala u vrijeme donošenja ove presude je 3,36% godišnje.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* da u ovom slučaju postoji povreda člana 11. Konvencije;
2. *Odlučuje* da nije neophodno razmatrati da li je bilo povrede člana 6. stav 1., članova 9., 10. 14., i 18. Konvencije i članova 1. i 3. Protokola broj 1.;
3. *Odlučuje*:
 - (a) da odgovorna država u roku od tri mjeseca isplati g. Perinčeku i g. Kiritu iznos od po ukupno 50.000 (pedeset hiljada) francuskih franaka na ime nematerijalne štete, koji će biti isplaćen u turskim lirama po važećem kursu na dan isplate; i
 - (b) da se podnosiocima predstavke isplati godišnja kamata od 3,36% na pomenuti iznos, a koja će se računati od isteka tri mjeseca pa do dana isplate;
4. *odbija* ostatak zahtjeva za pravičnu naknadu.

Presuda je urađena na engleskom i francuskom jeziku, i objavljena na javnoj raspravi u Zgradi ljudskih prava, Strasbourg, 25. maja 1998. godine.

Rudolf
Bernhardt
predsjednik

Herbert Petzold
Registar